

כבוד מלכות

שמות פרק ו פסוק יג

וַיִּדְבֶר יְקוֹקֵל אֱלֹהֵי מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיֹּצִיחֵם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פְּרַעֲהַ מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם מִצְרַיִם: ס

רש"י -ואל פרעה מלך מצרים - צום עליו לחלוק לו כבוד בדבריהם, זהו מדרשו. ופשוטו צום על דבר ישראל ועל שליחותו אל פרעה. ודבר הצווי מהו, מפורש בפרשה שניה לאחר סדר היחס, אלא מתוך שהזכיר משה ואהרן הפסיק הענין באלה ראשי בית אבותם (פסוק יד) ללמדנו היאך נולדו משה ואהרן ובמי נתיחסו:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נח עמוד א

הרואה מלכי ישראל אומר ברוך שחלק מכבודו ליראיו, מלכי אומות העולם - אומר ברוך שנתן מכבודו לבשר ודם. אמר רבי יוחנן: לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם, שאם יזכה - יבחין בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם.

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן קנט

גדר המלך לענין ברכה הוא כל שבידו להמית ולהחיות אפילו בעירו, ובמדינת רי"ך מברכין על כל דוכסיהם מפני שהמדינה היא שלהם ואין עליהם שום אימת מלך וגם בנימוסיהם שאין המלך מתחתן אלא במלך אחר או עם דוכסי רי"ך שהמה נחשבים מלך ממש וגם בניהם נקראים נסיכים כמו בני מלכים וזה ידוע לכל מי שידוע קצת בנימוסי מדינות, והנה שמעתי שהדוכס של מדינה זו יש לו נכסים גם ברי"ך ואם יזדמן שם יברכו עליהם, וא"כ אטו כיון שהוא פה במדינה שאין ידו תקיפה כ"כ וכי לא יברכו עליו וכי אם יזדמן הקיר"ה למדינה אחרת וכי לא יברכו עליו, וכיון שמברכין עליו א"כ מן התורה מחוייבין בכבודו לנהוג כבוד במלכות כדילפינן ממה רבינו ע"ה שאמר וירדו כל עבדיך אלה אלי [שמות י"א ו'], וכן הזהירו הקדוש ברוך הוא ויצוהו על פרעה שינהוג בו כבוד וכן פירש"י פ' וארא [ו'] י"ג], וכן גבי אלי' ששנס מתניו וירץ לקראת אחאב [מלכים א' י"ח - מ"ו], וכלם לא עשו בשביל מורא מלכות שימיתם אלא משום חק החיוב.

שו"ת חתם סופר חלק ה - השמטות סימן קצ

יקרת מכתב קדשו הגיעני היום לעתותי ערב ושם נאמר ארי נעשה שואל כענין היות היהודים עתידים ליום מועד שמחתינו בבוא אדונינו החסיד קיר"ה לגבולנו לשלום להכין הכנה דרבה בבית הכנסת הקדושה שלהם שמה בשירי הלל ותודות לה' על כל הטוב ולהתפלל על העתיד לחיי מלכא ובנוהי ומיפוי הידור מלאכת השיר הוא שיבואו האנשים על הנשים לענות במחולות ושירים בקול מיטב נגן ונפשם היפה בשאלתם אם נכון לעשות כן עפ"י דת תורתנו הקדושה לשמוע קול אשה בבה"כ אשר שם מקובצים אנשים והקול הולך מעזרת נשים לעזרת אנשים היתכן לעשות כן או לא:

אומר אני בתשובת זאת השאלה אם אמנם מחוייבין אנחנו עדת ישראל לאחוז במצוה רבה הגדולה הזאת מצות כבוד המלך ביתר שאת ויתר עוז על כל העמים אשר היא מצות כללות שכליות ונימוסיות לנהוג כבוד במלך אשר במשפט יעמיד ארץ נוסף עלינו מצוה שמעיות בתורתנו הקדושה כי הקדוש ברוך הוא צוה את משה רע"ה על פרעה מלך מצרים לנהוג בו כבוד ואם הוא הרשיע לעשות עמנו רעה ואל"ה הנביא רץ לפני אחאב אשר הי' עובר על כל התורה ואפ"ה חייב לנהוג בו כבוד גדול כי היא מצוה שמעיות לא רק שכליות והעובר על זה הוא אצלינו כמי שלא הניח תפילין ואם זה במלכ"י רשעים עריצים מה נעשה יקר גדולה לקיסר חסיד אשר אנחנו והרבה רבבות בישראל חיים בצלו והוא להם למגן ומחסה ומסתור נותן להם יד ושם להחזיק מעוז תורתם ודתם אלו פיננו מלא שירה כים ולשונינו רנה כהמון גליו לא יספוק לנו להלל ולשבחו על רבוא טובותינו עמנו ומי זה האיש אשר יקל בעינינו מצוה הגדולה הזאת ומחק החיוב להוסיף אומץ בכל מיני הידור ויפוי האפשרי לפי השג ידינו להרבות כבודו כי רב ושבחו כי עצום:

אמנם לעומת זה אומר אני כי זה הוא כבודו ורב גדול לבלתי יראה ולא ימצא בעת ההיא שום דבר המתנגד לדתינו כי זה מורה הוראה אמתיות רב חסדו וטובו של החסיד הקיר"ה על בית ישראל ובמקום גדולתו שם ענוותנותו להביט אל עניים ונכאי רוח לתת לנו מחי' בקרב הארץ ולהחזיק דתינו ותורתנו כראוי אך אם נעשה בזה היום דבר המתנגד לתורתנו ח"ו אין זה מכבודו רק חילול כבודו ח"ו כאלו רוצה הוא בהרוס דתינו ולרפות ידינו ממלאכת שמים וזה הוא היפך הכוונה בשבחינו והודות לו על כל הטוב:

מיהו ה"מלך" שמברכים על ראייתו - ברכה על מלכים ונשיאים בזמן הזה

אורחות חיים חלק א הלכות ברכות

וכתב הראב"ד ז"ל בתשובה שכל מי שהוא חשוב בשלטונות ובנשיאות כמלך וכן הורג במשפט ואין מי שימחה בידו ואינו משנה דברו מלאו להן ומחן ללאו אפילו מא"הע מברך עליו אחת ללי יום.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רכז סעיף ח

על מלכי ישראל אומר: בא"י אלהינו מלך העולם שחלק מכבודו ליראיו; ועל מלכי עובדי כוכבים אומר, ברוך שנתן מכבודו לבשר ודם.

משנה ברורה סימן רכז ס"ק יב

(יב) ברוך שנתן מכבודו וכו' - השלטונים שאין עול מלך עליהם לשנות דבריהם ודן והורג במשפט מברך עליהם. ועל השרים שממנה המלך בכל עיר ועיר טוב וישר לברך בלא שם ומלכות:

שו"ת שבט הלוי חלק א סימן לה

ואבא היום בקוצר אמרים על שאלתך שאלת חכם בענין הברכה על מלכה מאומות העולם

בעיני פשוט מאד להלכה דאין חילוק בין מלך למלכה.

וכן פשוט בעיני דאפילו אין בידה להרוג ממש בלי התייעצות עם ראשי השלטון מ"מ היות היא או הוא היותר מכובדים עמם וחולקים להם כבוד שאין דוגמתו, ראוי לברך עליהם שנתן מכבודו, וכן יראה להדיא מתשובת הרדב"ז ח"א סי' רצ"ו, אשר ממנו מקור הסברא דצריך שיהי' בידו להרוג שהובא בקצור במג"א שם ס"ק ה', דאין המדובר אלא מאלו שנתמנו ע"י המלך, שחסרון רשות להרוג הוא סימן על חסרון גדולתם, לא במלך עצמו שאין תכסיסי החוק מונעים הברכה כיון שהוא מלך באמת והדברי' פשוטים.

עוד נראה לי לפי משי"כ למעלה, דדוקא בשרים וכו' שאינם מלכים ממש, רצוני אחד המיוחד בעם, רק באותם יש לדון מטעם היכולת בידם להרוג, דזה אות לגדולתם ולגבורתם, אבל במלך ממש שהוא אחד המיוחד בעם, בודאי בכל אופן נברך גם אם תכסיסי המלוכה כופין עליו נימוס זה או אחר, א"כ שני הנוסחאות יש להם מקום בהלכה.

תשובות והנהגות כרך ב סימן קלט

בזכרוני כשהגיע לארץ ישראל לביקור הנשיא מאמריקא, נחלקו הרבנים אם לברך שנתן מכבודו או לא, ולדעתי כיון שמעמדו הוא תלוי ועומד בהחלטת בית הנבחרים שמה שבכתם להדיח אותו, וסמכויותיו מוגבלים מאד אין לברך, ולא דמי למלוכה באנגליה אפי' בזמננו שעל כל חוק חדש המלכה חותמת, ולא מתחלפת אלא המלוכה בידה וביד צאצאיה, וכבודה כבוד מלכים ממש, ואף שלמעשה אינה מתערבת בסדרי השלטון, מ"מ צריך את חתימתה על כל חוק וחוק, והממשלה יונקת את סמכותה ממנה, וכבודה לא פחת כל הזרות כמלא נימא, ועיין במ"ב (רכ"ד ס"ק י"ב) הגדר שהשלטונים שאין עול מלך עליהם ודן והורג במשפט מברכים עליו, והיינו דבכה"ג הוא מושל ואין אף אחד עליו, אבל הנשיא דארה"ב יכולים להדיחו, ומלכות לזמן אינו דומה למלך ואינו ראוי לברך עליו. וכמו כן כאן בדרום אפריקא אין לנשיא מעין כבוד מלכים, ולא רק אצל השחורים שלא מכירים בנשיאותו כלל, אלא גם הלבנים מהם שלא מכבדים אותו ומתנגדים לו, דבר שלא יצוייר במלך כעין הנ"ל שכבודו מעין כבודו ית"ש, ושפיר שייך במלך הברכה שנתן מכבודו לבשר ודם, אבל לנשיא כאן נראה פשוט שאין לברך, שהוא רק שליח העם ולזמן ויונק סמכותו מבית הנבחרים שעלולים להדיחו ולא דומה לכבוד מלך כלל, והוא רק כעין ראש ממשלה ולא בגדר מלך כלל.

שו"ת שואל ונשאל חלק א - או"ח סימן עג [רבי כלפון משה הכהן] מגדולי רבני ג'רבה בתוניס, נפטר בשנת תש"י

דכל הדבר הזה תלוי ביכולת ובמעלה הגם שיש מי שגדול ממנו והוא הנותן לו רשיון וכח וא"כ בנ"ד מי שהורם ונבחר לנשיא הריפובליקא הגם שהעם הם הנותנים לו כח ובחירה ובידם לשנותו מ"מ מלך גמור הוא שהרי עתה יש בידו אותו הכח והשלטנות ודבר זה מוכרע גם ממקומו דאלת"ה גם המלך המוריש מלכותו והוא קבוע עכ"פ העם הם הבוחרים או המסכימים בו ואם ירצו ימליכו זולתו א"ו שאין לחלק בזה:

ולכאורה היה מקום לומר שנשיא מדינה בזמן הזה במדינה דמוקרטית, שאין לו סמכות לשפוט ולהרוג כאות נשיא, אין לברך עליו, שחרי רבינו אברהם אב בית דין, והרדב"ז, תלו הדבר בפי שבידו לדון דעי נפשות ויכול להרוג במשפט, מה שאין כן בנשיאים של זמנינו. וכיוצא בזה כתב בשו"ת קרית חנה דוד חלק ב' (סימן ל), שהנשיא בזמן הזה שאין פקודתו מתקיימת בלי הסכמת שרי המדינה ובתי המחוקקים שלה, אין לברך עליו ברכת המלך, שאין זה דומה למלך שגזור ומקיים ואין עוד מלבדו. עד כאן. אולם נראה שהרא"י ויש בידו של נשיא מדינה ליכול או לדמות המלצת חנינה על מי שנידון למות על ידי בתי המשפט המוסמכים לכן, נמצא שסמכות דעי נפשות מסורה בידו, והרי הוא כמלך שדן והורג במשפט. ואף על פי שהנשיא נבחר רק לתקופה מסויימת ואינו נשאר בנשיאותו כמלך שנשאר במלכותו עד סוף ימיו, מכל מקום כיון שבאשר הוא שם נשיא הוא, מברכים עליו בשם ומלכות. וכאמרה שאמר במגילה (דף טז): תעלה בעיניו סגיד ליה. וכן מבואר בספר תורת חיים סופר (בסימן רכז אות ה), שיש לברך על נשיא מדינה ברכת המלך בשם ומלכות, ואף על פי שאינו נהוג בנשיאותו אלא לתקופה מסויימת שהמלך עליה בשעת בחירתו לנשיא, מכל מקום כיון שהסמכות בידו בזמן נשיאותו לאשר פסק דין מות או לאשר חנינה לנידון, יש לברך עליו בשם ומלכות, ואין חילוק בזה בין כשהוא נושא תואר נשיא או מלך, שהכל תלוי בענין ולא בתואר, וכן העלה בשו"ת אפרקסתא דעניא (סימן לב) שמברכים על נשיא מדינה בזמן הזה בשם ומלכות, מהטעם האמור. וכן פסק בשו"ת שואל ושאל ח"א (סימן עג). ע"ש. והנה אף במלך או נשיא שנמצא בביקור במדינה אחרת צריך לברך עליו ברכת המלכים, כמבואר בשו"ת חתם סופר (חלק אורח חיים סימן קנט, דף סא רע"א). וע"ש.

גדרי ראיית המלך

שערי תשובה סימן רכז

וכי ברכ"י בשם מהר"י יצחק בתשובה כת"י הרואה המלך בים בספינה קטנה והוא מכוסה ובל יראה המלך עצמו אך יודעים בבירור שהמלך שם יכול לברך וראיה מרב ששת דהוי סגי נהור ואפי"ה בירך וגראה דזוקא בראיה זו על המלך הדין כן כיון שעיקר הברכה שחלק מכבודו וכן משמע שם בעובדא דרב ששת אבל אין ללמוד מזה לשאר ברכות שמברך על הראייה ולא על הידיעה:

שו"ת יחיה דעת חלק ב סימן כח

אולם עדיין יש מקום לדון אם אפשר לברך על נשיא שהוא לבוש בגדי אורח, ואין העם רואה את כבודו ואת גדלו, כמו המלך שלובש בגדי מלכות, שכולם רואים את יקר תפארת גדולתו. ובאמת שהגאון רבי יאשיה פינשו בשו"ת נבחר מכסף (סימן ג), נשאל אם הרואה את המלך כשהוא לבוש כאחד העם, אם מברך עליו ברכת המלכים, והשיב, שאין לברך ברכת המלך אלא בזמן שרואים את המלך בכבודו, שכן נוסח הברכה, שנתן מכבודו לבשר ודם, ואם הוא מתהלך כאזרח רגיל, איה כבודו להעריצו, ועיקר הכבוד הוא במלבושיו, כשהוא לבוש בבגדי השרד, שבה ניכר כבודו ותפארתו, כדברי יוחנן שהיה קורא למלבושיו כבודו. גם נראה שרכבו ופרשיו ובני חילו ההולכים לפני מרכבתו, מכלל כבודו של מלך הם, וזולתם לא חל חיוב ברכה זו כלל. וזה פשוט. עד כאן. ולכאורה ממשמעות דברי רבינו אברהם אב בית דין והרדב"ז הנ"ל, נראה, שהכל תלוי בסמכותו לדון ולהרוג במשפט, שבה ניכר כבודו. שחיי אדם תלויים בידו מעין דוגמא למלכות של מעלה אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש, ואין הדבר תלוי במלבושים ובגדי שרד. וכן נראה מדברי מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן רכז אות ג) בשם הגאון רבי אברהם יצחקי, שהרואה ספינה שנמצא בה המלך, ואין המלך נראה כלל, אבל יודע בבירור שהמלך יושב בתוכה, יכול לברך עליו ברכת המלך. עד כאן. ומשמע שאין צורך לראות את המלך בבגדי השרד שלו ממש. ויש לדחות. ובלאו הכי הנה הרב צפחית בדבש (סימן סח) והרב המגיה בשו"ת נבחר מכסף (שם) כתבו להשיג על דברי החיד"א, והעלו שיש לברך בלי שם ומלכות. וראה עוד בספר פדה את אברהם (מערכת מ אות יד). ולפי דבריהם נראה שהוא הדין לנשיא מדינה שהוא לבוש אורחית. שיש לברך עליו בלי שם ומלכות. וספק ברכות להקל. וכן העלה בשו"ת באר משה ח"ב (סימן ט), שעל נשיא מדינה יש לברך שנתן מכבודו לבשר ודם, בלי שם ומלכות.

פסקי תשובות אורח חיים סימן רכד
ו. ברכת שנתן מכבודו וכו' על ראיית מלך או מלכה

סעי' ח', שו"ע: ועל מלכי אומות העולם אומר ברוך שנתן מכבודו לבשר ודם. ועפ"י הסבר הפוסקים בהלכה זו, אין צריך שיראה את פרצוף המלך ממש, אלא כל שרואה את המלך בתפארתו לבוש בבגדי המלכות ושומרי ראשו ופמלייתו סביבו בבגדים מיוחדים ובכלי זיינם וכו', והוד והדר נשקף לעין כל רואה, אזי יש לברך ברכה זו בשם ומלכות, ולכן גם על מלכה אפשר לברך ברכה זו, כיון שאין צריך לראות דמותה ממש.

ולפי"ז אם אין המלך או המלכה לבושים בבגדי המלכות ואין הם בליווי הפמליא המכובדת והידועה של המלכים, אין מברכים עליהם ברכה זו, אף אם רואה אותם להדיא ואף אם נפגש עמם פנים בפנים.

ועל ראיית מלך ופמלייתו בתמונות, ואף בשידור חי, אפילו מתרשם מאד ממראה עיניו, אין מברכים, כי לא נתקנה הברכה אלא בפגישה מוחשית עם המלך ופמלייתו שאז הנפש המתפעלת ומרגישה היטב בכבוד המלך, ואפילו עומד מרחוק, כל שרואה את המלך ופמלייתו (ואפילו נעזר ע"י משקפת) מברך ברכה זו.

ז. ברכה על ראיית נשיאים, ראשי ממשלות ושאר ראשי שלטון

מ"ב סק"י"ב: השלטונים שאין עול מלך עליהם לשנות דבריהם ודן והורג במשפט מברך עליהם. והיינו כי אין צריך שיקרא דווקא בתואר מלך כדי לברך ברכת שנתן מכבודו לבשר ודם, אלא אפילו שמו ותוארו בכל תואר שיהיה, אם מושל על בני מדינתו באופן שבסמכותו גם לדון ולהרוג מברכים עליו ברכה זו.

ופוסקי זמננו כתבו לדון בענין המלכים והנשיאים במדינות שונות אשר כפופים הם למערכת המשפט של המדינה, ואין בסמכותם לדון ולהרוג, אבל בידם האפשרות לתת חנינה או לדחות בקשת חנינה, ורבים הסכימו שאפשר לברך עליהם ברכת שנתן מכבודו לבשר ודם, ובפרט כשכל החוקים והמשפטים אשר מחליטים מערכת השלטון והמשפט של המדינה צריך לקבל את אישורו וחתמתו של המלך או הנשיא.

אך למעשה כמעט בכל המקרים אי אפשר לברך עליהם בימינו ברכה זו, כי בימינו לבושם וחזותם של נשיאים וראשי ממשלות אלו כאזרחים רגילים, ואינם בבגדי מלכות פאר וכבוד כהמלכים, וגם אין בסביבותם פמליה מכובדת ברוב פאר והדר כדרך המלכים (ועוד מצוי בימינו פריצות בפמלייתם, וכדלהלן באות הבא). ואם מסתפק אם בלושם ובהופעתם ובפמלייתם יש משום כבוד מלכים, יברך בלא שם ומלכות.
ח. המצוה להשתדל לראות מלכים, וכשיש בפמלייתם ע"ז או פריצות

סעי' ט', שו"ע: מצוה להשתדל לראות מלכים. והטעם איתא בגמ' (ברכות ט' ב) שאם יזכה יבחין, ובפירש"י "שאם יזכה לעוה"ב לראות גדולתן של ישראל יבחין כמה גדולתם יותר על האומות עכשיו", ובפרק הרואה (נ"ח א) פירש"י "שאם יזכה לעולם הבא ויראה בכבוד מלך המשיח יבחין כמה יתר כבוד נוטלי שכר מצוות יותר ממה שהיה כבוד האומות בעולם הזה"

והחשיבו חכמינו ז"ל ראייה זו עד שכתבו שיכול לבטל אדם מלימודו כדי ללכת ולראות בכבוד מלך, והתירו לכהנים ליטמאות בטומאה דרבנן לצורך כך, וגם חייבו להוציא ממון על זה.

אמנם אם על המלך או בפמליית המלך יש צלמים או פסלים של ע"ז (ובכלל זה הצלב) אסור ללכת לראותו, וכל שכן אם יש בפמליית המלך נשים ההולכות בבגדי פריצות וחציפות, אפילו המה נכריות שלא מזרע ישראל כלל, אסור ללכת לראות פמליה כזו, וההולך לראותם יצא שכרו בהפסדו.